

Володимир ДУДАРЕЦЬ

ФОРМУВАННЯ МАЛИХ АРХІТЕКТУРНИХ ФОРМ В ДИЗАЙНІ ЛАНДШАФТУ

У статті досліджуються формування малих архітектурних форм в дизайні у створенні ландшафтного середовища.

Ключові слова: ландшафтний дизайн, колиба, малі архітектурні форми, альтанка, дерев'яні меблі, декоративний місток для саду, штучне водоймище, плетений тин, українські традиції.

© В. ДУДАРЕЦЬ, 2013

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 1 (109), 2013

Однією з головних проблем малих архітектурних форм є повна відповідність їх стилістики навколишній архітектурі та середовищу в цілому. Розглянемо питання ландшафтно-архітектурної та дизайну, використання ландшафтного середовища та природної і культурної спадщини України тощо.

Об'ємно-просторова організація території, об'єднання природних, будівельних і архітектурних компонентів у цілісну композицію несе певний художній образ. Подібно до архітектури та містобудування, ландшафтне мистецтво відноситься до просторових видів мистецтва. Формування комфортного і естетично повноцінного середовища здійснюється за допомогою природних матеріалів (рельєф, вода, рослинність тощо) і архітектурних споруд, при цьому передбачається збереження існуючих і створення штучних пейзажів, проектування систем озеленення і рекреаційних зон.

Наукові публікації, що якоюсь мірою стосуються цієї проблеми, можна згрупувати у такі тематичні групи: дослідження особливостей формування малих архітектурних форм; наукові праці; наукові матеріали. Цими питаннями у певний час займалися такі видатні особистості як Родичкін І.Д., Жирнов А.Д., Бондар Ю.О., Вергунов А.П., Доронина Н.В., Ніколаєв В.А., Павленко Л.Г., Тітова Н.П. та інші. Вони досліджували композиційні аспекти створення МАФ у ландшафтному дизайні, концептуальні підходи до планування середовища, а також застосування МАФ на зруйнованих територіях.

Ландшафтний дизайн є важливою сферою діяльності ландшафтного архітектора, архітектора-дизайнера і частково інженера зеленого будівництва. У широкому сенсі «ландшафтна архітектура» — це, фактично, синонім термінів «ландшафтний дизайн» і «ландшафтне проектування». Під ландшафтною архітектурою розуміється архітектура відкритих просторів, тобто цілеспрямоване перетворення ландшафтів [1].

Сучасний ландшафтний дизайн базується на створенні композицій, витриманих в єдиному ключі. Але навіть самі екзотичні рослини не здатні так яскраво та виразно окреслити стиль володіння, як це роблять малі архітектурні форми. Саме ці елементи здатні створити незабутнє враження від садиби [3].

Особливо яскраво проявляються природо-інтеграційні принципи традиційної української архітектури в населених пунктах гірських регіонів. Цьому сприяє гірський ландшафт. Варто зауважити, що архітектурна організація простору в гірській місцевості має свої особливості, пов'язані з природними умовами, і

вони проявляються незалежно від прийнятих для рівнинної частини цих країн композиційних пріоритетів. Гірські умови провокують застосування нерегулярної планувальної структури поселень, через нестачу рівної території для розгортання симетричних і регулярно спланованих урбаністичних ансамблів. Підтвердженням цього висновку є плани забудови гірських поселень і містечок у Західній Європі — традиційній батьківщині регулярного міського планування. Крім того, гірський ландшафт завжди є присутній як візуальний елемент архітектурної композиції. Високогірний рельєф такий масштабний, що його практично неможливо закрити від глядача архітектурними спорудами [2].

Гуцульщина характерна своїми архітектурними будовами, початки яких сягають давніх часів. Протягом століть тут споруджувались як цивільні, так і культові будови, основна частина яких (в силу тих чи інших причин) не дійшла до нашого часу. Але з тих небагатьох залишків гуцульської архітектури, що збереглися з XVIII — першої половини XIX ст., ми можемо уявити її високий мистецький рівень, характерний своїми архітектурно-конструктивними деталями. Перш за все кидається у вічі те, що на Гуцульщині не було кам'яних будов, тут домінувало дерев'яне будівництво у всіх спорудженнях, починаючи від простої полонинської колиби до дивовижних культових будівель.

Колиба — це будова, що отримала широке розповсюдження на території Карпат. «Колиба» — це традиційна гуцульська дерев'яна споруда з колод, де знаходили притулок для відпочинку та ночівлі мисливці, чабани і лісоруби, які піднімалися у гори на тривалий час. І якщо раніше колибою іменували винятково будиночки, де селяни готували свої сніданки, обіди, вечері, то сьогодні колиба — узагальнене поняття, що знаменує будь-яку споруду, побудовану відповідно до традицій Західної України.

Як і століття тому, колиби зачаровують відчуттям безмірної свободи та єднання з величчю природи. Горяни вірили, що колиба — богоугодна споруда, якою опікуються всі дванадцять апостолів. Тому при будівництві колиби лісоруби завжди враховували архітектурно число 12. «Колиба» самотутня, її зруб виготовлений без жодного цвяха — зі смереки, спеціально доставленої з гірських Карпат. Саме це і обумовлює екологічну чистоту споруди, теплу та затишну атмосферу і потужну позитивну енергетику всього комплексу.

Є безліч способів зробити простір красивим і стильним: зокрема можна задіяти можливості новітніх матеріалів — оригінальних, привабливих, довговічних. Один з перевірених способів — малі архітектурні форми. Вони представляють собою невеликі споруди, які, крім функціонального призначення, відіграють важливу роль в естетичному оформленні навколишнього простору, поряд з будь-яким об'єктом. Елегантні конструкції здатні по-справжньому перетворити зовнішній вигляд об'єкта, позначити його статус і виділити будівлю в міському середовищі. Разом з тим, різноманітність рішень дає можливість підібрати такі елементи, які будуть безпомилково поєднуватися зі стилем навколишніх об'єктів. І, звичайно, грамотно підібрані малі архітектурні форми дають змогу підкреслити достоїнства території і відвернути погляд від можливих недоліків. Адже саме малі архітектурні форми здатні значною мірою змінити вигляд всієї садиби.

Малі архітектурні форми в ландшафтному дизайні виконують не тільки практичне призначення, але і є одним з головних елементів декоративного оформлення: альтанки, перголи, містки тощо. Їх можна виготовити з різних матеріалів: дерева, металу, пластику та інших матеріалів. Дерево — це незамінний, екологічно чистий і унікальний природний матеріал, який створює для людини необхідний затишок і здорову атмосферу. Малі архітектурні форми з дерева надають внутрішньому простору присадибної ділянки потрібної стилістики і настрою [5].

До малих архітектурних форм відносять: альтанки, фонтани, перголи, трельяжі, огорожі, містки, вазони, скульптури, садові меблі, елементи дитячих майданчиків і т. д. Вони можуть бути виконані з каменю, дерева, металу, пластику, бетону, цегли. Діапазон матеріалів вражає своїм об'ємом. Адже химерна фігурка, яка прикрашає клумбу з квітами, може бути виконана навіть зі звичайного дроту. Практично всі малі архітектурні форми мають функціональне призначення, винятком є садові скульптури, які несуть лише естетичне навантаження. Правильна розстановка елементів малих архітектурних форм дає змогу розділити ділянку на різні зони, кожна з яких відповідає тим чи іншим смакам [7].

Умовно МАФі можна поділити на дві великі групи: малі архітектурні форми із застосуванням рослин, і малі архітектурні форми без застосування рослин.

До МАФів із застосуванням рослин можна віднести трельяжі, альтанки, берсо, перголи, квіткарки,

боскети, альтанки, зелені вази тощо. Трельяж — це легка опорна садово-паркова решітка, виконана з дерева або металу. Використовується для вертикального озеленення в'юнкими рослинами. Трельяж може бути пристінним або стояти окремо. З кількох таких ландшафтних решіток, вписаних у ландшафтний дизайн, можна створити мистецький куточок для відпочинку, в якому можна буде сховатися від теплих сонячних променів. Також подібні садовопаркові решітки знаходять широке застосування при необхідності закрити господарські або технологічні елементи присадибної ділянки. Для трельяжів є досить різноманітний асортимент рослин: дикий виноград, хміль, боби тощо. Неповторні квіткові композиції можна виростити на опорних решітках з допомогою запашного горошку, ліановидних рожевих та інших рослин [8].

Пергола — це садова споруда, сконструйована з дерева, пластику або металу у вигляді об'ємно-просторового виробу, наприклад: альтанки, навісу або галереї з використанням замість даху решітки для рослин. Дуже часто заплетену рослиною перголу використовують як затишне тінисте місце для відпочинку. Також зустрічається використання малих архітектурних форм такого типу як зелених тунелів, що з'єднують певні частини присадибної ділянки. Асортимент рослин для пергол схожий з асортиментом для трельяжів [4].

До малих архітектурних форм, у створенні яких не застосовуються рослини, можна віднести наступні пристрої різноманітного функціонального призначення: альтанки, містки, підпірні стінки, декоративні стінки, лавки, гойдалки, огорожі, сходи, декоративні фонтани, скульптури, ліхтарі і т. д. Все це може зайняти своє місце на ділянці з колибою. Різне призначення, форма, розмір, матеріал і колір повинні бути в гармонії з представниками фауни і складати єдине ціле з озелененням всієї ділянки. Слід з прискіпливою увагою, художнім смаком і дизайнерської ідеєю підбирати місце бажаним МАФам серед озеленення ландшафту. Грамотно підібрані малі архітектурні форми на ділянці будуть підкреслювати красу декоративних композицій [4].

Альтанка — це легка садова або паркова споруда. Альтанку часто використовують як укриття від спеки або негоди, а також для спокійного відокремленого відпочинку. Широко поширені округлі альтанки з колонами, що підтримують наверх куполоподібної форми. Зустрічаються альтанки найрізноманітніших форм. Місця для встановлення альтанок бажано вибрати з

урахуванням хорошого пейзажного вигляду. Це є головним правилом при встановленні альтанки. Іноді альтанки розташовують у затишних, закритих кронами дерев куточках саду. Звичайно ж, слід обов'язково врахувати, що форма альтанки повинна підходити за дизайном до навколишнього ландшафту і облагороджувати його. Зручність використання альтанки для людини також є важливою умовою, про яку потрібно пам'ятати при розробці ландшафтного дизайну ділянки [6].

Декоративний місток для саду. Художні і декоративні якості сприйняття краси будь-якого саду значно підсилюються наявністю на території штучного водоймища. Дзеркала ставків мають особливу магію і притягують до себе. Декоративні штучні водоймища та водоспади надають простору особливої свіжості і відчуття поетичності. Садові ставки можна вважати акцентами саду, а садові містки, у свою чергу — акцентами водоймищ. Садовий місток підкреслює красу штучного водоймища і візуально збільшує його площу. При розміщенні декоративних садових містків бажано пам'ятати про наступні правила. Містки повинні бути розміщені так, щоб візуально завершувати дизайн мальовничої перспективи ландшафту. Містки з'єднують протилежні береги штучного водоймища, а, отже, фокусують на собі садові доріжки з двох сторін ставка. Садові містки розмежовують сад на видові ділянки і, до того ж, самі стають ідеальною позицією для огляду пейзажу ландшафтного дизайну.

До особливого розряду дизайнерських малих архітектурних форм можна сміливо віднести садові меблі. І дійсно, важко уявити, як можна обійтися без садових столів, крісел, шезлонгів, лавок і т. д. А вже ідеєю озеленення є створення особливої атмосфери відпочинку, отже, без елементів комфорту обійтися ніяк не можна.

Дуже хочеться згадати про плетені меблі. Цей напрям останнім часом отримав великий розвиток, привертаючи увагу до своєї популярності. В асортименті подібних виробів вже можна знайти не тільки звичайні столи, стільці та крісла-качалки, але і навіть дивани, ліжка та письмові столи. Головним достоїнством плетених меблів є їх легкість, що дає змогу вільно переміщати їх на озелененій території. І, звичайно ж, невід'ємним плюсом є естетичні якості меблів такого роду.

Під час вибору таких меблів люди зазвичай ходять по магазинах, радяться з дизайнерами. І це не дивно, адже сучасні меблі — це не тільки запорука комфорту, але й елемент своєрідного стилю, який обов'язково повинен

поєднуватися з навколишнім озелененням ділянки. Особливою популярністю користуються дерев'яні і плетені меблі. Найбільш стійкими вважаються такі щільні породи дерева, як модрина. Вона містить достатню кількість клейких речовин і олій, що запобігає передчасному розсиханню, гниттю і вигоранню на сонці. Також важливо, щоб зворотний бік виробу був досить добре оброблений — як і лицьовий. Ніжки меблів повинні бути на широкій основі, щоб не провалювалися в землю.

До малих архітектурних форм належить також велика кількість елементів благоустрою та обладнання вулиць, доріг, площ, бульварів, дворів — тобто всієї тієї проміжної зони, яка знаходиться між об'єктами «об'ємної» архітектури. Як правило, трактування цих елементів як малої архітектури досить широке: в їх номенклатуру входять об'єкти, починаючи від фонтанчиків і лавок і закінчуючи арками входів або павільйонами з закритими приміщеннями. Всі ці елементи, будучи частиною «проміжної зони», відповідають строго утилітарним цілям і, разом з тим, є композиційними деталями середовища, складовими, «сполучними елементами» у гармонії комфорту людини і забудови.

Малі архітектурні форми у ландшафтному дизайні виконують дві основні функції: використання за прямим призначенням і прикраса ділянки.

Жоден ландшафтний дизайн не зміг обійтися без доріжки до будинку. Звичайні доріжки виконують дуже багато функцій в саду: використовуються для прогулянок, для з'єднання окремих частин ділянки (можливо, виконаних у різних стилях) в одне ціле, для благоустрою ландшафту. Тому до оформлення доріжок варто підходити з особливою увагою. Мощення садових доріжок давно набуло набагато важливішого призначення, ніж просто зміцнення ґрунту і захист від калуж [9].

Сучасне мощення — це справжнє мистецтво. У ландшафтному дизайні для цього використовують декоративну плитку і камінь різних форм, кольорів і розмірів. За допомогою різнокольорових каменів майстри малюють чудові картини на садових доріжках. Хитрі візерунки спітаються в один і знову розходяться, переходять у мозаїчні малюнки або прикрашають декоративні водойми.

Мощення садових доріжок деревом не вимагає складання будь-яких химерних візерунків, оскільки кожне дерево має свій особливий малюнок, запах, колір і фактуру. Цей матеріал сам є частиною природи, тому легко вписується в будь-який ландшафт.

Основний матеріал мощення — плити хвойних порід, оскільки типові характеристики такого дерева ідеально для цього підходять. Ця деревина відрізняється вологостійкістю, міцністю і яскраво вираженою текстурою. Крім того, таке дерево має неповторний смолистий запах, унікальний медовий відтінок і красивий малюнок. Для мощення садових доріжок, в основному, використовується сосна, модрина, ялина, ялиця.

Незважаючи на те, що за рядом ознак покриття з дерева явно поступається штучним матеріалам, їх популярність від цього нітрохи не страждає. Лісові стежки, вимощені з дерева, найбільше підходять до сільської тиші і спокою тінистих алейок саду, хоча фахівці не радять зовсім вже відбивати ці стежки в тінисту глибину, адже дерево любить сонце і тепло. А ось з самим покриттям можна цілком поекспериментувати. Можна виконати покрокову доріжку з поперечних зрізів товстого дерева (шириною 10—12 см). Оригінально виглядає мозаїчна стежка з пеньків-кругляків, по яких можна крокувати як по камінню або купинах. Товщина стовбурів варіюється від 75 мм і вище. Для підвищення довговічності їх укладають на піддану «подушку» і обробляють антисептиками. Цілини заповнюють гравієм, травою і рослинами. Пеньки можна зробити квадратної форми (звичайно 100 x 100 мм), укладаючи, як бруківку. Найбільш привабливо вони виглядають, якщо викладені торцями вгору.

Дерев'яні спиля застосовують не тільки для мощення доріжок, з їх допомогою можна створити цілий майданчик, доріжку до води і альтанку. Зі спилів можна спорудити унікальної краси драбинку або місток через струмок і штучний ставок. При проектуванні сходів для більшої стійкості потрібно брати спиля товщиною не менше 15 см. Самі сходи можна зробити круглими або напівкруглими. Не бажано економити на ширині сходів — чим ширші сходи (не менше 80 см), тим вони ергономічніші. Широки сходи набагато зручніші і привабливіші від вузьких. З дерев'яних спилів можна створити невеликий декоративний бордюр для розмежування пішохідної доріжки і газону.

А дерев'яний тин внесе нотку ідилії в загальну картину ділянки. Тин — це архітектурний елемент садиби, що прикрашає її і збільшує естетичну насолоду, створюючи відчуття затишку, відокремлюючи двір від зовнішнього суспільного простору. Здавна в Україні була традиція встановлення дерев'яних тинів. Один з

найбільш архаїчних, відомих нам видів — плетений тин з хмизу. Однак вибір такого типу, в першу чергу, диктує сама архітектура будівлі. Виготовляють такі тини так: обрізані гілки верби висотою 1,8 м переплітають між трьома товстими горизонтальними прутами з тієї ж верби, прикріпленими до стовпців. Стовпчики повинні ставитись через кожні 3 метри. Такий пліт можна виготовляти секціями, щоб було нескладно зібрати. Тин можна встановлювати на кам'яному, бетонному, іншому фундаменті, або ж землі, прикріплювати безпосередньо до стовпчиків з обраного матеріалу [9].

Традицію плетених тинів особливо варто підтримувати в сільських садибах, колибах. У таких місцях, де ніби сама природа пропонує матеріали для використання. У колибах повинні панувати легкість і естетика. Плетений тин — це можливість збагатити ландшафт і при цьому зберегти культуру і традиції народу.

Важливо, щоб сучасна архітектурно-будівельна діяльність в Карпатах відбувалася згідно з традиційними принципами співпраці з природним ландшафтом і малими архітектурними формами, адже у світі успішно застосовується інтерпретація традиційних архітектурних методів формування середовища.

Українська традиційна архітектура має свій яскравий тип, що вражає багатством форм і мальовничістю композиції. Провідну роль тут відіграє природне середовище й окремі його елементи. Інтерпретація у сучасній забудові традиційних для української архітектури принципів поєднання архітектури з малими архітектурними формами, збереження провідної ролі ландшафту в урбаністичній композиції дає змогу не тільки зберегти ідентичність архітектурного простору Українських Карпат, а й посилити мотивацію для розвитку перспективної галузі місцевого і міжнародного туризму.

Отже, підсумовуючи, можна стверджувати, що неодмінним доповненням до колиби є малі архітектурні форми, такі як дерев'яна альтанка, перголи, містки, плетені меблі, штучне водоймище тощо. Використовуючи такі поєднання об'єктів та матеріалів, можна створити максимально вдале місце відпочинку і одночасно відродити українську культуру.

Для формування МАФів в дизайні середовища можна застосувати такі принципи:

- композиційний, який впливає на розміщення окремих об'єктів і формування простору в цілому;
- принцип об'ємно-просторової організації середовища;

• принцип зонування, що дає змогу розподіляти зони, чітко сформулювати функційне призначення груп елементів або навіть окремих елементів МАФ в ландшафтному середовищі.

1. Вергунов А.П. Вертоград. Садово-парковое искусство России / А.П. Вергунов, В.А. Горохов. — М.: Культура, 1996. — 150 с.
2. Дормидонтова В.В. История садово-парковых стилей (учебник) / В.В. Дормидонтова. — М.: Архитектура, 2003. — 98 с.
3. Доронина Н.В. Ландшафтний дизайн: Выбор стиля. Планировка и подбор растений. Дизайнерские решения / Н.В. Доронина. — М.: Фитон+, 2006. — 144 с.
4. Немова Е.М. Стилистика сада / Е.М. Немова. — М.: Фитон+, 2001. — 280 с.
5. Нехуженко Н.А. Основы ландшафтного проектирования и ландшафтной архитектуры / Н.А. Нехуженко. — СПб.: Нева, 2004. — 176 с.
6. Николаев В.А. Ландшафтоведение: Эстетика и дизайн (учеб. пособие) / В.А. Николаев. — М.: Аспект Пресс, 2005. — 176 с.
7. Ньюбери Тим. Библия садового дизайнера / Т. Ньюбери. — М.: Кладезь-Букс, 2005. — 387 с.
8. Павленко Л.Г. Ландшафтное проектирование. Дизайн Сада / Л.Г. Павленко. — Ростов-на-Дону: Феникс, 2005. — 192 с. — (Серия «Строительство и дизайн»).
9. Сапелин А.Ю. Садовые композиции. Уроки садового дизайна / А.Ю. Сапелин. — М.: Фитон+, 2008. — 80 с.
10. Титова Н.П. Советы ландшафтного архитектора / Н.П. Титова. — М.: Московский рабочий, 1991. — 191 с.

Volodymyr Dydarets

ON CREATION OF SMALL ARCHITECTURAL FORMS IN LANDSCAPE DESIGN

In the article have been considered some design approaches used in creation of small architectural forms for landscape environment.

Keywords: landscape design, kolyba shelter, small architectural forms, paving, trellis, arbour, pergola, wooden furniture, garden decorative bridge, artificial basin, wattled fence, Ukrainian traditions.

Владимир Дударец

ФОРМИРОВАНИЕ МАЛЫХ АРХИТЕКТУРНЫХ ФОРМ В ДИЗАЙНЕ ЛАНДШАФТА

В статье исследуются формирования малых архитектурных форм в создании ландшафтной среды.

Ключевые слова: ландшафтный дизайн, колыба, малые архитектурные формы, беседка, мощение, деревянная мебель, декоративный мостик для сада, искусственный водоем, плетень, украинские традиции.